

УДК 351.713 (477)

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.6.15>

ДЕМЕНКО О.Є.

**ЗАСАДИ ФОРМУЛЮВАННЯ ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМИ  
АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ****PRINCIPLES OF FORMULATION OF THE CONCEPT AND SYSTEM  
OF TAX ADMINISTRATION IN UKRAINE**

Актуальність статті полягає в тому, що проблема підвищення ефективності адміністрування податків є надзвичайно актуальною в сучасних умовах господарювання в Україні, оскільки обсяги податкових надходжень у бюджети всіх рівнів значною мірою залежать від ефективності роботи податкових органів у цьому напрямку. На сьогодні в Україні існує низка чинників, які негативно впливають на якість адміністрування податків. Запорукою якісних змін податкових відносин, важливим механізмом підвищення ефективності податкової системи держави є впорядкована, злагоджена організаційно-розпорядча діяльність у сфері адміністрування податків. Кожен з елементів системи адміністрування податків не може існувати окремо й у сукупності формують єдине ціле. Так, для забезпечення адміністрування податків створюються відповідні органи державної влади, які на практиці функціонують через певні напрями управлінської діяльності, використовуючи при цьому специфічний механізм. У свою чергу механізм адміністрування податків реалізується через напрями управлінської діяльності, використовується відповідними органами і сам по собі втрачає сенс. Адміністрування податків визначається як управлінська діяльність у сфері справляння податків. Таку діяльність здійснюють відповідні державні органи в межах своїх повноважень. У результаті адміністрування податків забезпечується надходження податків, зборів та інших обов'язкових платежів до бюджетів усіх рівнів. Саме завдяки адмініструванню податків забезпечується функціонування податкової системи держави. Система адміністрування податків – це сукупність взаємопов'язаних елементів адміністрування податків, які забезпечують процес управління у сфері оподаткування. Система адміністрування податків за своєю правовою і економічною природою спрямована на зниження рівня витрат виконання податкового законодавства як для держави, так і для платників податків. Система адміністрування податків передбачає виокремлення сукупності її взаємопов'язаних елементів: контролюючих органів як керуючої і обов'язкових платежів як керованої систем; при цьому управлінська діяльність керуючої системи забезпечує формування податкових надходжень до бюджетів різних рівнів і державних цільових фондів та реалізацію функцій податків.

**Ключові слова:** адміністрування податків, правове явище, методи, способи, вплив, суб'єкт, податкові відносини.

The relevance of the article lies in the fact that the problem of increasing the efficiency of tax administration is extremely relevant in modern economic conditions in Ukraine, since the amount of tax revenues to the budgets of all levels largely depends on the efficiency of the work of tax authorities in this direction. Currently, there are a number of factors in Ukraine that negatively affect the quality of tax administration. The key to qualitative changes in tax relations, an important mechanism for increasing the efficiency of the state's tax system is an orderly, coordinated organizational and administrative activity in the field of tax administration. Each of the elements of the tax administration system cannot exist separately and together form a single whole. Thus, to ensure the administration of taxes, appropriate state authorities are created, which in practice

function through certain areas of management activity, using a specific mechanism. In turn, the mechanism of tax administration is implemented through the areas of management activity, is used by the relevant bodies and loses its meaning by itself. Tax administration is defined as management activity in the field of tax administration. Such activities are carried out by relevant state bodies within the limits of their powers. As a result of tax administration, the receipt of taxes, fees and other mandatory payments to the budgets of all levels is ensured. It is thanks to tax administration that the functioning of the tax system of the state is ensured. The tax administration system is a set of interrelated elements of tax administration that ensure the management process in the field of taxation. The system of tax administration, by its legal and economic nature, is aimed at reducing the level of costs of implementing tax legislation both for the state and for taxpayers. The tax administration system provides for the separation of a set of its interrelated elements: control bodies as managing and mandatory payments as managed systems; at the same time, the management activity of the management system ensures the formation of tax revenues for the budgets of various levels and state trust funds and the implementation of tax functions.

**Key words:** *tax administration, legal phenomenon, methods, methods, influence, subject, tax relations.*

**Актуальність теми.** Проблема підвищення ефективності адміністрування податків є надзвичайно актуальною в сучасних умовах господарювання в Україні, оскільки обсяги податкових надходжень у бюджети всіх рівнів значною мірою залежать від ефективності роботи податкових органів у цьому напрямку. На сьогодні в Україні існує низка чинників, які негативно впливають на якість адміністрування податків. Основними з них є: по-перше, недосконалість та нестабільність податкового законодавства, коли платники податків не встигають адекватно реагувати на постійні зміни в порядку нарахування і сплати податків та надання податкової звітності, а окремі норми податкового законодавства допускають подвійне трактування; по-друге, поганий фінансовий стан значної кількості платників податків, що робить об'єктивно неможливим для них сплачувати податки повною мірою; по-третє, негативне ставлення і недовіра платників податків до податкових органів, схильність до уникнення сплати податків та ухилення від оподаткування [1, с. 331].

**Виклад основного матеріалу.** Запорукою якісних змін податкових відносин, важливим механізмом підвищення ефективності податкової системи держави є впорядкована, злагоджена організаційно-розпорядча діяльність у сфері адміністрування податків [2, с. 130]. Адміністрування податків є основою створення такого податкового середовища, яке б оптимально поєднувало в собі забезпечення потреб держави зі сталого наповнення бюджету обов'язковими платежами та створення сприятливих податкових умов для платників податків [3, с. 226]. Адміністрування податків забезпечує управління відносинами у сфері оподаткування на різних рівнях регулювання податкової системи шляхом прийняття відповідних управлінських дій і розробки необхідного методично-інструктивного забезпечення.

Незважаючи на прийняття Податкового кодексу України, як єдиного кодифікованого акту, покликаного цілісно та повно регулювати відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, та постійне вдосконалення його норм шляхом внесення відповідних змін, низка питань, пов'язаних із функціонуванням системи адміністрування податків, оптимізацією механізму адміністрування залишаються невирішеними на законодавчому рівні.

Подальше дослідження теоретичних і практичних аспектів здійснення адміністрування податків потребує уточнень понятійно-категоріального апарату, оскільки неможливо ефективно управляти процесом, який не має обґрунтованого, чіткого формального визначення. Недосконалість юридичної техніки, яка виражається у відсутності деяких понять, неузгодженості та суперечності окремих правових норм між собою, все ще залишається характерною рисою вітчизняного податкового законодавства [4, с. 473].

У довідковій літературі поняття «адміністрування» тлумачиться як бюрократичне керування за допомогою наказів і розпоряджень замість конкретного керівництва [5, с. 8]. У навчальній літературі адміністрування розуміється як управління, організація, виконання, здійснення, нагляд (контроль), а також організаційно-розпорядча діяльність керівників та органів управління, що здійснюється шляхом наказів і розпоряджень [6, с. 33]. А. Файоль визначав адміністрування,

як передбачення, організацію, розпорядження, управління і контроль [7, с. 12]. Деякі сучасні вчені вважають, що термін «адміністрування» має більш широкий зміст, охоплює сферу державного управління і включає в себе поняття «демократичного управління» [8, с. 17].

А. О. Селіванов вважає, що адміністрування податків – це правовідносини, які складаються у сфері здійснення уповноваженими державними органами заходів з погашення податкового боргу і передбачають застосування методів владно-примусового характеру до платників податків [9, с. 35]. Утім це звучене розуміння вказаного поняття, адже не можна адміністрування податків зводити тільки до погашення податкового боргу, бо це суперечить сучасній тенденції реформування податкової роботи з платниками податків у напрямку збільшення самостійної сплати податків [10, с. 124]. До того ж управлінські дії у процесі справляння не обмежуються лише проведенням заходів з погашення податкового боргу [11, с. 35].

На думку В. М. Мельника, адміністрування податків – це управлінська діяльність органів державної виконавчої влади, яка пов'язана з організацією процесу оподаткування, засновується на державних законодавчих і нормативних актах та використовує соціально зумовлені і сприйняті правила [12, с. 127]. М. В. Кармінська-Белоброва під адмініструванням податків пропонує розуміти сукупність форм і методів, які забезпечують заплановані надходження до бюджетів різних рівнів при мінімальних витратах на їх збирання [13, с. 2]. О. Я. Паславська визначає адміністрування податків як діяльність фіскальних органів, спрямовану на організацію податкового процесу та здійснення контролю за дотриманням податкового законодавства, правильністю обчислення, повнотою та своєчасністю сплати до бюджету податків, зборів, платежів [14, с. 8].

Отже, наведене розмаїття визначень свідчить про різний ступінь теоретичного дослідження проблеми та множинність підходів до розуміння природи податкового адміністрування, адже цей процес є предметом дослідження різних наук – економіки, менеджменту, права, державного управління.

Достатньо тривалий час податкове законодавство України не містило легального визначення поняття «адміністрування податків», хоча й закріплювало його як категорію, що охоплює організаційно-розпорядчу діяльність контролюючих органів у сфері справляння податків і зборів. Наразі порядок адміністрування податків на законодавчому рівні регламентується у розділі II «Адміністрування податків, зборів, платежів» Податкового кодексу України. Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України у зв'язку з проведенням адміністративної реформи» від 04.07.2013 р. № 404-VII п. 14.1. ст. 14 Податкового кодексу України було доповнено пп. 14.1.1-1, яким вперше на законодавчому рівні закріплено визначення адміністрування податків.

Відповідно до пп. 14.1.1-1 п. 14.1. ст. 14 Податкового кодексу України адміністрування податків, зборів, митних платежів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі – єдиного внеску) та інших платежів відповідно до законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи – це сукупність рішень та процедур контролюючих органів і дій їх посадових осіб, що визначають інституційну структуру податкових та митних відносин, організують ідентифікацію, облік платників податків і платників єдиного внеску та об'єктів оподаткування, забезпечують сервісне обслуговування платників податків, організацію та контроль за сплатою податків, зборів, платежів відповідно до порядку, встановленого законом.

Аналізуючи закріплене законодавцем визначення, необхідно зауважити, що воно не відповідає вимогам законодавчої техніки, адже не відбиває специфіку зазначеної правової діяльності і не розкриває повною мірою її елементів, містить неточні формулювання, що допускають неоднозначне тлумачення їх змісту. Спеціально-юридичні терміни мають акумулювати в собі узагальнену сутність явища, відображати його особливості та акцентувати увагу на специфічних законодавчих. Про це неодноразово наголошував у своїх рішеннях Конституційний Суд України (зокрема, у Рішенні від 22 вересня 2005 р. № 5-рп/2005 [15]), що із конституційних принципів рівності і справедливості випливає вимога визначеності, ясності та недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці та неминуче призводить до сваволі.

Адміністрування податків є комплексним правовим явищем, що охоплює сукупність методів і способів владного впливу на суб'єктів податкових відносин з метою забезпечення виконання податкового законодавства, упорядкування податкових відносин, своєчасного й повного акумулювання грошових коштів до бюджетів усіх рівнів [16, с. 269]. За своєю суттю адміністрування податків є організаційно-розпорядчою діяльністю, обов'язковою ознакою якої

є наявність владного суб'єкта, уповноваженого державою на виконання певних завдань у податковій сфері [2, с. 133].

Адміністрування податків є правозастосовною, підзаконною діяльністю, що має процесуальний характер. Використання законодавцем у понятті адміністрування податків такого елементу діяльності контролюючих органів, як визначення інституційної структури податкових та митних відносин, викликає запитання щодо здійснення конкретних дій такого напрямку.

Таким чином, адміністрування податків, зборів, платежів можна визначити як організаційно-розпорядчу діяльність контролюючих органів, яка здійснюється на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачений податковим законодавством України, і спрямована на забезпечення повноти та своєчасності сплати податків, зборів, платежів.

У системі пріоритетів податкової політики все більш вагоме значення набуває ефективність адміністрування податків. Вказана проблема недостатньо розроблена як у теорії податкового права, так і у податковому законодавстві. Разом з тим її вирішення необхідно як для формування нормативної системи адміністрування податків, так і для практики, у якій бере участь велика кількість суб'єктів адміністрування податків [17, с. 7].

Діяльність з підвищення ефективності адміністрування податків як функції державного управління потрібно здійснювати в межах розроблених загальнонаукових підходів до організації процесу адміністрування [17, с. 9].

Ефективність роботи податкових органів не повинна оцінюватися тільки з погляду забезпечення виконання дохідної частини держбюджету [18, с. 8]. Оцінка ефективності адміністрування податків має здійснюватися на основі системи таких критеріїв: рівня збирання податків; відношення сум вимог, розглянутих судами на користь податкових органів до загальних сум по спорах з платниками; частки скарг по податкових спорах, розглянутих у досудовому порядку податковими органами вищого рівня в загальній кількості позовів, розглянутих судами; частки рішень податкових органів, визнаних судом недійсними в загальній кількості рішень, винесених за результатами податкового контролю; зниження заборгованості по податках; збільшення частки платників, які позитивно оцінюють роботу податкових органів за даними соціологічних досліджень; частки платників, які мають можливість доступу через канали зв'язку та Інтернет до персоналізованої інформації про стан розрахунків з бюджетом [19, с. 15; 20, с. 54].

Критеріями ефективності адміністрування податків виступають: для платників податків – мінімізація витрат часу, зусиль та грошових коштів при виконанні податкових зобов'язань; для державних (контролюючих) органів – зростання податкових надходжень до бюджету за відсутності розбалансування інтересів учасників податкового процесу та мінімізації витрат на утримання апарату для забезпечення функцій держави у сфері оподаткування, для податкових агентів – оптимізація витрат часу і коштів на виконання уповноважених податкових зобов'язань [21, с. 36].

Наразі абсолютним індикатором результативності діяльності територіальних органів ДПС України є збільшення сум податкових платежів, зібраних у звітному періоді в порівнянні з попереднім. Утім, головним показником ефективності вітчизняної системи адміністрування податків має бути показник функціонування господарюючих суб'єктів, задіяних у суспільному відтворенні.

Основними напрямками підвищення ефективності адміністрування податків є: підвищення якості та розширення спектра послуг, що надаються податковими органами платникам, зокрема організація прийому платників, оперативне проведення звірки по розрахунках з бюджетом, забезпечення своєчасного і повного розгляду звернень громадян, розширення прийому податкової звітності від платників в електронному вигляді, збільшення частки платників, які мають можливість безконтактного доступу до інформаційної бази податкових органів про стан своїх розрахунків з бюджетом [22, с. 38].

Доцільно запровадити в Україні практику систематичного дослідження ефективності адміністрування податків та результативності діяльності податкових органів як в цілому по ДПС України, так і на рівні територіальних органів. Внаслідок цього доступною має стати інформація про ефективність роботи податкових органів не тільки за кожний окремих період, а і в динаміці, що дозволить відстежити зворотний зв'язок, тобто як прийняті рішення щодо адміністрування податків впливають на ефективність роботи всієї податкової системи.

Вбачається, що система адміністрування податків складається з таких основних елементів:

1) сукупності відповідних державних органів (адміністраторів податків), які здійснюють управлінську діяльність, пов'язану із забезпеченням процесу справляння податків. Йдеться про групу організаційних структур, уповноважених державою забезпечувати процес справляння

податків. Для управління процесом справляння ця сукупність органів державної виконавчої влади, відповідальних за управління процесом справляння, має неабияке значення, оскільки «справляючи податки та акумулюючи їх у бюджеті держави, приводить податкову систему у рух» [23, с. 30], а відтак забезпечує й функціонування системи адміністрування податків. Зазначені органи у науковій літературі називають ще й адміністраторами податків (через те, що саме вони здійснюють адміністрування податків) або контролюючими органами (оскільки контрольна функція для них є основною);

2) напрямів управлінської діяльності контролюючих органів (адміністраторів податків) за функціональним спрямуванням. Напрямами управлінської діяльності адміністрування податків є основні – облікова робота, прогнозно-планувальна та аналітична робота, масово-роз'яснювальна та консультативна робота, контрольньо-перевірочна робота тощо, а також допоміжні (забезпечуючі) – робота з інформаційного забезпечення, робота з погашення податкового боргу (адміністрування податкового боргу), робота з юридичного супроводження процесу справляння податків та апеляційну роботу (робота зі скаргами), організаційно-розпорядчу роботу (діловодство) [24, с. 244];

3) механізму адміністрування податків, що включає цілі, функції, принципи, методи управління процесом справляння податків. Кожен напрям адміністрування податків передбачає власний механізм реалізації. Але методологічні узагальнення дають можливість говорити про наявність схожих (однотипних) елементів таких механізмів. Тому можна вести мову про єдиний механізм адміністрування податків, який становить наступну підсистему системи адміністрування податків. За допомогою механізму адміністрування податків здійснюється вплив на процес справляння через встановлення бажаних цілей, правил та способів їх досягнення, забезпечується заданий напрям функціонування системи адміністрування податків. Отже, механізм адміністрування податків можна представити як сукупність заданих цілей, виконуваних функцій, принципів та використовуваних методів, які, взаємодіючи, сприяють забезпеченню ефективного функціонування системи адміністрування податків [24, с. 245];

4) аналізуючи теоретичні здобутки та сучасну практику адміністрування податків в Україні до базових складових (елементів) системи адміністрування податків можна віднести й податкове законодавство.

Допоміжними складовими системи є організаційні структури податкових органів, система підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів (інститут кадрової діяльності державної податкової служби), інформаційні системи і технології, інститут формування податкової культури, соціальні державні програми тощо [21, с. 35].

Кожен з елементів системи адміністрування податків не може існувати окремо й у сукупності формують єдине ціле. Так, для забезпечення адміністрування податків створюються відповідні органи державної влади, які на практиці функціонують через певні напрями управлінської діяльності, використовуючи при цьому специфічний механізм. У свою чергу механізм адміністрування податків реалізується через напрями управлінської діяльності, використовується відповідними органами і сам по собі втрачає сенс. Напрями управлінської діяльності здійснюються через механізм адміністрування податків та застосовуються уповноваженими державними органами виконавчої влади цієї системи. Отже, функціонувати система адміністрування податків може лише за умови взаємодії всіх її елементів. При цьому втрата хоча б одного з них означатиме неможливість подальшого існування системи адміністрування податків та реалізації нею свого призначення. Вказане підтверджує відповідність досліджуваної системи принципу цілісності систем [24, с. 247].

**Висновки.** Отже, адміністрування податків є багатоаспектним та складним поняттям, що вміщує певну кількість взаємопов'язаних між собою складових об'єднаних у відповідну систему.

На підставі проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Адміністрування податків визначається як управлінська діяльність у сфері справляння податків. Таку діяльність здійснюють відповідні державні органи в межах своїх повноважень. У результаті адміністрування податків забезпечується надходження податків, зборів та інших обов'язкових платежів до бюджетів усіх рівнів. Саме завдяки адмініструванню податків забезпечується функціонування податкової системи держави. При цьому, адміністрування податків є її складовою.

2. Система адміністрування податків – це сукупність взаємопов'язаних елементів адміністрування податків, які забезпечують процес управління у сфері оподаткування. Система адміністрування податків за своєю правовою і економічною природою спрямована на зниження

рівня витрат виконання податкового законодавства як для держави, так і для платників податків. Система адміністрування податків передбачає виокремлення сукупності її взаємопов'язаних елементів: контролюючих органів як керуючої і обов'язкових платежів як керованої систем; при цьому управлінська діяльність керуючої системи забезпечує формування податкових надходжень до бюджетів різних рівнів і державних цільових фондів та реалізацію функцій податків.

**Список використаних джерел:**

1. Проскура К. П. Комплексне оцінювання ефективності податкового адміністрування в Україні. *Економічний аналіз* : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. Т. 14. № 1. С. 330–340.
2. Деменко О. Є., Теремецький В. І. Окремі аспекти адміністрування податків в Україні. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених* : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 16 трав. 2013 р.) / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х. : ХНУВС, 2014. С. 130–133.
3. Теремецький В. І. Адміністративно-правове регулювання податкових відносин в Україні : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07; МВС України ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х. : ХНУВС, 2012. 408 с.
4. Деменко О. Є. Сутнісні аспекти адміністрування податків в Україні. *Правові засади гарантування та захисту прав і свобод людини і громадянина* : зб. тез наук. доповідей і повідомл. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава конф. 6 грудня 2013 р.) / редкол. : А. П. Гетьман, Ю. Г. Барабаш, С. Г. Серьогіна та ін. Х. : Право, 2013. С. 451–452.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. К. ; Ірпінь : Перун, 2004. 1440 с.
6. Бандурка О. М., Попова С. М., Понікаров В. Д. Податкове право : наук.-практ. посіб. Харк. нац. ун-т внутр. справ. К. : Центр учбової літератури, 2012. 312 с.
7. Файоль А., Эмерсон Г., Тейлор Ф., Форд Г. Общее и промышленное управление. Управление – это наука и искусство / сост. Г. Л. Подвойский. – М. : Республика, 1992. 351 с.
8. Мельнюхова Н. М. Корженко В. В., Дідок Ю. В. та ін. Зарубіжний досвід публічного адміністрування : метод. рек. К. : НАДУ, 2010. 28 с.
9. Селіванов А. Адміністрування податків: нові проблеми в адміністративному та фінансовому праві України. *Право України*. 2002. № 2. С. 34–38.
10. Антоненко В. М. Бурлуцький Б. В. Визначення сутності та оцінка ефективності адміністрування податків в Україні. *Податкова реформа в Україні: досвід, реалії та перспективи*: матеріали XIII-ої Міжнародної науково-практичної конференції. Донецьк, ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського, 2013. Т. 1. С. 123–127.
11. Волощук Р. Є. Підходи до визначення сутності і принципів організації адміністрування податків. *Наукові праці НДФІ*. 2011. № 1. С. 34–43.
12. Мельник В. М. Оподаткування: наукове обґрунтування та організація процесу: моногр. К. : Комп'ютерпрес, 2006. 277 с.
13. Кармінська-Белоброва М. В. Напрями реформування механізму адміністрування податків. *Теорія та практика державного управління*. 2010. Вип. 3 (30). С. 1–8.
14. Паславська Р. Ю. Система адміністрування податків в Україні : дис. ... канд. екон. наук, спец.: 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Львів : Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2014. 20 с.
15. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками) від 22 вересня 2005 р. № 5-рп/2005 у справі № 1-17/2005. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05/conv>.
16. Теремецький В. І. Концептуальні підходи к пониманию сущности администрирования налогов по законодательству Украины. *Налоги и налогообложение. Палитра современных проблем* : монография. М. : Юнити-дана, 2014. – 375 с.
17. Адаменко І. П. Пріоритетні завдання податкової політики в умовах економічних перетворень. *Світовий досвід упровадження індикаторів результативності діяльності органів державної податкової служби* : матеріали науково-практичного круглого столу (м. Ірпінь, 29 березня 2013 р.). Ірпінь : Нац. ун-т ДПС України, 2013. С. 7–9.

18. Білецька Г. М., Шкуренко Н. Г. Щодо критеріїв оцінки діяльності органів ДПС України. *Світовий досвід запровадження індикаторів результативності діяльності органів державної податкової служби* : матеріали науково-практичного круглого столу (м. Ірпінь, 29 березня 2013 р.). – Ірпінь : Нац. ун-т ДПС України, 2013. С. 13–14.

19. Вдовиченко А. М. Міжнародний досвід організації ключових індикаторів результативності діяльності податкових адміністрацій. *Світовий досвід запровадження індикаторів результативності діяльності органів державної податкової служби* : матеріали науково-практичного круглого столу (м. Ірпінь, 29 березня 2013 р.). Ірпінь : Нац. ун-т ДПС України, 2013. С. 15–19.

20. Макогон В. Д. Фіскальна ефективність податкових адміністрацій як передумова зміцнення дохідної частини бюджету. *Світовий досвід запровадження індикаторів результативності діяльності органів державної податкової служби* : матеріали науково-практичного круглого столу (м. Ірпінь, 29 березня 2013 р.). – Ірпінь : Нац. ун-т ДПС України, 2013. С. 53–54.

21. Мурашко М. Коваленко Ю. Проблеми дефініцій системи адміністрування податків в Україні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2007. № 4. С. 31–37.

22. Євсєєва І. О. Критерії оцінки ефективності діяльності по додаткових органів Російської федерації. *Світовий досвід запровадження індикаторів результативності діяльності органів державної податкової служби* : матеріали науково-практичного круглого столу (м. Ірпінь, 29 березня 2013 р.). Ірпінь : Нац. ун-т ДПС України, 2013. С. 15–19.

23. Соколовська А. М. Податкова система держави: теорія і практика становлення. – К. : Знання-Прес, 2004. – 454 с.

24. Волощук Р. Є. Система адміністрування податків : сутність та структура. *Економічний вісник університету. Збірник наукових праць учених та аспірантів*. 2011. Вип. 17/2. С. 241–246.